

דברי ישר

לקוטים, מוסרים ופרפראות בפשט ובדרש
 בפרשת השבוע ובענייני דיומא
 בדמות פתח ופתח ישר

פרשת נצבים-וילך תשפ"ו
 שנה ט"ז
 גליון תרנ"ט - 659

צורת ישר

דברים

לעשות יצר

כי ידעתי את יצרו אשר הוא עשה היום דברים לא, כא
 מלשון הכתוב משמע שהחוטא עושה את היצר - יצרו אשר הוא עשה.

והדבר מתבאר על פי המדרש **תנחומא** בראשית ז' וזה לשונו: ויאמר ה' אלילים הן האדם בראשית ג, כב, זה שאמר הכתוב לבד ראח זה מצאתי אשר עשה האלילים את האדם ישר קהלת ז, כט לא בראו הקב"ה שנקרא צדיק וישר את האדם בצלמו אלא כפי להיות צדיק וישר כמורהו.

ואם תאמר למה ברא יצר הרע שכתוב בו כי יצר לב האדם רע מנעריו בראשית ח, כא, אתה אומר שהוא רע מי יוכל לעשותו טוב? אמר הקב"ה אתה עושה אותו רע.

למה תינוק בן חמש בן שש נשבע ושמנה ותשעה אינם חוטאים אלא מבו עשר ואילך ואז הוא מגדל יצר הרע.

ואם תאמר אין אדם יכול לשמר את עצמו, אמר הקב"ה אתה עשית אותו רע.

למה תינוק היית ולא חטאת, נתגדלת וחסאת.

וכמה דברים קשים יש בעולם יותר ממצר הרע ומרים ממנו ואתם ממתיקין אותן, אין לך מר מן התרמוס ואתה שוקד לשלקו ולהמתיקו במים שבע פעמים עד שהוא נעשה מתוק, וכן חתך וצילץ ודברים הרבה. ומה מרים שבראתי אותן ממתיקין לצרך, יצר הרע המסור בנדיך על אחת כמה וכמה.

אפיקורסים מסוג ב'

הן בעודני חי עמכם היום ממרים היתם עם ה' ואף כי אחרי מותי

מפורסמת השאלה על הקל וחומר הזה מהמעשה שאמרו בגמ' סנהדרין לא. עם הבריונים שהיו בשכנותו של רב זירא שחזרו בתשובה לאחר מותו באמרו שאין מי שיגן עליהם, אם כן נדחה הק"ו של משה רבינו, כי יכול להיות להיפך, דוקא מפני מיתתו ישובו בתשובה יותר.

בלקוטי בתר לקוטי תניינא מביא ישוב נחמד בשם הגאון רצ"ה ארנשטיין זצ"ל אבדק"ק לבוב.

יש שני סוגי אפיקורסים, הא' יודעים את רבונם ומתכוונים למרוד בו. הב' אפיקורסים שמחפשים היתרים על איסורים רבים באמרו של משה רבינו ע"ה היה חי, הוא לא היה אוסר איסורים אלו.

אפיקורסים מסוג א' יכלו להיות גם בימי חיותו של משה, אבל אפיקורסים מסוג ב' לא שייך שיהיו כל עוד שמשה רבינו חי, ורק אחרי מותו מתאפשר מציאות כזו. הוא שאמר להם משה **הן בעודני חי** שיכול להיות רק אופן אחד **ממרים היתם**, קל וחומר **כי אחרי מותי** שנוסף גם אופן ב' לומר על כל דבר, שלא אסרתי זאת.

בצבים

ללא פשרות

הנסתרת לה"א והנגלת לנו
ולבנינו עד עולם דברים כט, כח

כבר היה לעולמים אשר רח"ל עלה על דעת תועים-טועים להתיר איסורים קלים כדי שכביכול לא יגיעו החוטאים לאיסורים חמורים.

וכפי שהבאנו בדברי יושר בפרשות פינחס ובלק דברי הפרשנים על מעשה זמרי שרצה להמעיט החטא שיהיה בגדר הרע במיעוטו.

והנה **בעקידת יצחק** שער כ (א) פרי וירא מספר על מקום אחד שרצו לעשות כעין זה "לתקן" על ידי קלקול "קל", יעוי"ש.

וכתב כי אמר להם את חומר האיסור לעשות כן והסכנה הגדולה לשלום הכלל - וזה לשונו: ואני דנתי על זה פעמים רבות לפנייהם ולפני גדוליהם והסברתי להם שהחטא הגדול אשר יעבור עליו איש איש מבית ישראל בסתר ושלא לדעת הרבים וברשות ב"ד חטאת יחיד הוא, והוא שבעונו ימות ע"י ב"ד של מעלה או מטה וכל ישראל נקיים, כמו שהיה עון פילגש בגבעה אם היו ב"ד שלהם מוסרין האנשים הרשעים ההם לבדם ביד ישראל.

אמנם החטא הקטן, כשיסכימו עליו דעת הרבים והדת נתנה בבתי דיניהם שלא למחות בו, הנה הוא זמה ועון פלילי וחטאת הקהל כלו, ולא נתן למחילה - אם לא בפורענות הקהל.

חובת ההשתדלות

כי קרוב אליך הדבר מאד
בפיך ובלבבך לעשותו דברים ל, יד

הנצי"ב בהעמק דבר מפרש קרוב במשמעות קורבה ולא במשמעות של מרחק.

אתה האיש הישראלי נוצרת כדי לעסוק בתורה, ונשמת ישראל היא בת זוג לנשמת התורה, ואם כן אתה והתורה קרובים.

והדרך להשיג בת זוג זו על ידי **בפיך ובלבבך לעשותו** ועל ידם מגיעים לעומק דעת התורה ובלי שום פעולה והשתדלות לא מגיעים לזה.

והראיה לזה שהרי אפילו להשיג אשה אשר הוכיח ה' לו, וידוע שהזיווג האמתי מזדמן להמצא ומתקרב בנקל, מכל מקום בלי שום פעולה והשתדלות לא יגיע לה.

בצבים

עיקר קיום המצווה תלוי במחשבת הלב

כִּי קָרֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מֵאֵד בְּפִיךָ
וּבִלְבָבְךָ לַעֲשֹׂתוֹ דְּבָרִים ל', יד

רבותינו הראשונים ובראשם **רש"י והרמב"ן** נחלקו אם מדבר על לימוד התורה [רש"י] או על מצוות התשובה [הרמב"ן].

בפירוש **הראב"ע** מכוון לפרש הכתוב גם על קיום המצוות שכל המצוות עיקרם בלב, ויש מהם זכר בפה לחיזוק הלב, ויש מעשה כדי שיזכר הפה.

וכתב **רבי יוסף בכור שור** בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשֹׂתוֹ - פה בלא לב אינו כלום, כי אחר כוונת הלב הן הן הדברים.

כי כל העושה מצוה ואין לבו לשמים, אינו כלום, ככתוב קהלת ד, ד: וְאֵת כָּל כְּשָׁרוֹן הַמַּעֲשֶׂה כִּי הִיא קִנְיָת אִישׁ מִרְעָהוּ וּ [מאחר ש] אין הכשרון לשמים, גם זה הֶבֶל - אינו כלום.

ולב בלא פה זהו היא מחשבה שאינה באה לידי מעשה, ואינו כל כך [אך היא יותר מהעושה מצד קנאת איש מרעהו ולא מפני שלבו לשמים].

ג' סוגי מצוות

בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשֹׂתוֹ דְּבָרִים ל', יד

כתב **רבינו בחיי** הכתוב הזכיר כאן שלשה דברים, הפה והלב והמעשה.

והנה כל המצוות נכללות בשלשה חלקים אלו, כי יש מצוות תלויות בפה ויש תלויות בלב ויש במעשה.

ועל זה דרשו רז"ל על שלשה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים.

על התורה זהו בפיך, ועל העבודה זהו בלבבך זו עבודה שבלב, ועל גמילות חסדים זהו לעשותו.

רבינו בחיי מסדר גודל עבודת המצוות לפי צורת קיומם.

העבודה הגדולה ביותר לפני הקב"ה, היא מצוה התלויה בלב והיא יותר מן המצוות התלויות בדיבור, ולכן אמרו חז"ל שפוסק מדברי תורה לומר פסוק ראשון של קריאת שמע [ואמירתה מחויבת כוונת הלב].

מצוות התלויות בדבור הם עבודה גדולה יותר מן התלויות במעשה, ולכן אמרו גדולה תורה יותר מכל הקרבנות כלן, שנאמר ויקרא ז, לו זאת התורה לעלה למנוחה ולחטאת ולקאשם ולמלוואים ולזבח השלמים.

ואף על פי שמצוות הלב הם העבודה הגדולה ביותר הזכירה באמצע בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשֹׂתוֹ, והקדימה פה ללב והזכיר הלב באמצע, לא מפני שהוא שני בדרגה אלא לגודל חשיבותו מכולם, ואחריו הזכיר את המצוות התלויות במעשה.

תשובה וידוי ומעש"ט

כִּי קָרֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מֵאֵד בְּפִיךָ
וּבִלְבָבְךָ לַעֲשֹׂתוֹ דְּבָרִים ל', יד

הצור המור הולך בדרכו של הרמב"ן לבאר כי מדבר על מצוות התשובה והכתוב מדבר בקלות השגתה, ומבאר הפסוק כִּי קָרֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מֵאֵד - לרמוז שמעלת התשובה היא קלה מאד להשיגה, והוא דבר שתלוי באדם עצמו.

ואינו שואל מהאדם כסף וזהב ורוב פנינים, אלא שיודה פשעיו בפיו ויתחרט מהם, ויעשה תשובה בהודאה והלולים, וכפי מה שהוא בלבו יאמר אותו בפה [שלא יהי אחד בפה ואחד בלב].

והתשובה תהיה בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ שיחשב בלבו ויתחרט ויתנחם ממה שעשה ויאמר בפיו חטאתי עויתי פשעתי וכוזה וכוזה עשיתי.

ומביא מהקדוש ז"ל שהאדם החוטא ומודה על פשעיו לשם בינו לבין הקיר, ואומר זה וזה עשיתי ולא אשוב לעשותו יותר, שאין דינו נמסר לשום מלאך, אלא הקב"ה דן אותו ומזכה אותו.

ומה שאמר לַעֲשֹׂתוֹ, כי חוץ מהתשובה בלב והווידוי בפה שהם הסור מרע, צריך עם התשובה גם לעשות מעשים טובים.

ולפי שהאדם חוטא במחשבה בדבור ובמעשה, על כן אמר שתיקונו הוא באלו הדברים שקלקל בהם.

היום שהיה חי וחשבו שהוא מת

כִּי אָנֹכִי יָדַעְתִּי אֶת מְרִיץ וְאֶת עֲרֹפֶךָ הַקָּשָׁה הֵן
בְּעוֹדֵנִי חֵי עֲמָכֶם הַיּוֹם מִמָּרִים הַיְּתִים

צריר להבין מה ביאורה של מלת **היום**, הרי באותה שעה שמשה אומר להם את זה בעומדם בעבות מואב כשרים היו ובודאי שלא בגדר של ממרים.

מיישב **הפנים יפות** כי אין מדבר על היום שבו אומר להם הדברים, אלא מדובר על היום שעשו בו את העגל.

כי ביום שעשו את העגל כי ראו שמשה בושש לבוא ואמרו כי משה רבם מת והראה להם השטן דמות מטתו בענן ומיד עבדו ע"ז, הרי שבאותו יום שהיה חי עמם מיד כשסברו שהוא מת מיד עבדו ע"ז.

וכך אומר להם משה, הֵן בְּעוֹדֵנִי חֵי עֲמָכֶם הַיּוֹם, כלומר ביום שהייתי חי עמכם מיד חטאו, אם כן כל שכן שיקרה כך אחר מיתתי באמת.

וראה בפ' **האור החיים** שכתב לבאר **היום** - עד היום, אבל ביום שדבר עמם כבר שבו בתשובה ולכן אמר מִמָּרִים הַיְּתִים, בלשון עבר, כי אפשר שהרהרו תשובה באותה שעה, וכדין מה שאמרו קידושין מט: המקדש אשה על מנת שהוא צדיק גמור אף על פי שנמצא שהיה רשע גמור, אנו אומרים שהיא מקודשת שמא הרהר תשובה באותה שעה.

ונראה בדבריו שפירש שהיו ממרים באותו הזמן, רק שבעת דברו עמם הרהרו בתשובה.

מתוך ידיעתו

כִּי אָנֹכִי יָדַעְתִּי דְּבָרִים ל', כו

כתב **הצור המור** כי תוספת המילים **כִּי אָנֹכִי יָדַעְתִּי** לרמוז שזה לא היה במאמר השם שגלה לו דבר זה, אלא הוא מצד ידיעתו היה יודע ומכיר רוע מזגם שהיו קשה עורף.

שני הסעיפים

מִמָּרִים הַיְּתִים עִם ה' דְּבָרִים ל', כו

וזה מלשון **רבי שמשון רפאל הירש**: מי שאיננו שומע בקולו של אחר נקרא ממרה "בו" או ממרה "אותו". ואילו עִם ה' איננו מורה על הניגוד לה' אלא על הקשר עמו, ולשון **מִמָּרִים הַיְּתִים עִם ה'** מבטא את שני הצדדים של אופי ישראל שתוארו לעיל על ידי "ופנה" וגוי ו"לא תשכח" וגוי [מצד אחד לפנות לע"ז, ויחד עם זה לא לשכוח לגמרי את ה'].
בכל ימי הנהגתו של משה כבר גילה העם את שני הצדדים האלה של אופיו.

מעולם לא היתה נאמנותם מוחלטת ו[יחד עם זה] גם בגידתם לא היתה שלמה.
בהיותם עִם ה' - הם היו תמיד "ממרים" בבחינה מסויימת, אך גם כ"ממרים" הם נשארו עִם ה' בבחינה אחרת.

תַּמְצִית דְּבָרֵי הַפָּרָשָׁה
בְּשֻׁלוֹב פְּרוֹשִׁים וְדְרוֹשִׁים

בְּאִשֶּׁר שָׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַקְּלָלוֹת שֶׁבִּפְרֹשֶׁת פִּי
תָּבֹא וְנִזְכְּרוּ גַם בַּקְּלָלוֹת שֶׁבִּפְרֹשֶׁת בְּחֻקֹּתַי,
הַזִּדְעָזְעוּ מְאֹד וְנִבְהָלוּ עַד שֶׁהוֹרִיקוּ פְּנֵיהֶם מִצֶּעַר
וּפְחַד שְׂלֵא יִצְלִיחוּ לִשְׂרֹד וּלְהִתְקִים, וּמִשָּׁה רַבָּנוּ
כְּשֶׁרָאָה כִּי הַקְּלָלוֹת שֶׁנֶּאֱמָרוּ הִשְׁפִּיעוּ עַל נַפְשָׁם שֶׁל
יִשְׂרָאֵל וּמִתּוֹךְ כֵּךְ הִתְבּוֹנְנוּ בַּתְּשׁוּבָה, פִּיסָם וְהִבְטִיחַ
לָהֶם כִּי עַל יְדֵי הַקְּלָלוֹת יִזְכּוּ לְהִתְקִים לְעוֹלָם
וְתִמִּיד יִהְיוּ נֹצְבִים לִפְנֵי הַשֵּׁם שֶׁבְּרַחֲמָיו יִשְׁיבֵנו
אֵלָיו כְּשֶׁנִּשְׁוֹב בַּתְּשׁוּבָה.

תמצית עניני הפרשה בשלוב פירושים ודרושים

הולך לפניהם והוא ינחילם את הארץ, כשבדאשם יעמוד תלמידו יהושע בן נון.

נקרא בפרשה על המעמד אשר בו משה מצוה וממנה את יהושע לעיני כל העם, ומחזקהו ומברכו שיהיה חזק ואמיץ לבוא עם העם אל הארץ ולהנחילה לישראל.

לאחר שמנה את יהושע לעיני כל העם, כותב משה באותו היום שלש עשרה ספרי תורה, ספר לכל שבט ושבט, והספר השלש עשרה נתן לכהנים בני לוי שישמרוהו בקדש הקדשים, ואם חס ושלום יעלה על לב מישהו אי פעם לשנות משהו מן הכתוב, יוציאו את ספר התורה הזה ויכניחו את אמתה של תורה.

נלמד בפרשה על מצות "הקהל", מצוה המתקיימת אחת לשבע שנים בחג הסוכות שבמוצאי שנת השמיטה, כאשר כל ישראל מגדולם ועד קטנם אנשים נשים וטף, נקהלים לבית המקדש ושומעים מהמלך את קריאת משנה תורה, למען ילמדו ליראה את השם כל הימים ולשמור את כל מצוותיו.

השם קורא למשה ויהושע אל אהל מועד, ומצוה את משה להעיד בעם ישראל את שירת האזינו (הפרשה הבאה) ולכתבה, כי לאחר מות משה כאשר יגיעו זמנים שבהם יעזבו בני ישראל את דרך התורה, ידעו מדוע באים עליהם עונשים קשים, ועל ידי כך יתנו אל לבם לשוב בחזרה אל השם.

לאחר מכן מצוה השם את יהושע וממנהו להיות מנהיגם של ישראל ולהביא אותם אל הארץ אשר נשבע להם, ומבטיחו שהוא יהיה עמו.

פרשתנו המונה שלוששים פסוקים יש בה שתי מצוות עשה, האחת שהזכרנו - מצות הקהל, והשניה מסיימת את מגילת התרי"ג מצוות - שהיא מצות עשה על כל אחד ואחד מישראל לכתב לעצמו ספר תורה, ולהפיץ את תורת השם בכתב.

באותו היום מקהילים הלויים לבקשתו של משה את כל זקני ישראל ושוטריו, ויחד עמם הגיעו כל קהל ישראל, ומשה השמיע באזניהם את דברי שירת האזינו שנקרא בעזרת השם בשבת הבאה הראשונה של השנה הבאה עלינו לטובה.

שבת שלו' ומברך!

יחד עם זה מלמדת אותנו התורה, כי אם לצרך למוד תורה וחזרה בתשובה היינו צריכים לעשות סלמות כדי להגיע לשמים או לצלל לעמק הים, אנו מחיבים לעשות זאת, על אחת כמה וכמה שאין צרך לכך אלא הם קרובים אלינו, ואיננו רשאים להפטר מלקימם.

נלמד בסיום הפרשה כי הקדוש ברוך נתן את אפשרות הבחירה בטוב או ברע ביד האדם ואין התורה מכריחה אותנו לקימה, אלא כל אחד יכול לבחור פרצונו באחת משתי הדרכים, דרך התורה - שהיא נותנת חיים וטוב, או להבדיל, דרך החטא - הדרך המובילה אל הרע והמות.

הקדוש ברוך הוא באהבתו אותנו מציע לנו לבחור בדרך הטוב, והבוחר בדרך זו זוכה לסיעתא דשמיא.

באמור, השבת יקראו בנוסף לפרשת נצבים, את פרשת וילך.

לעתים בשנים מסוימות בלבד כאשר ראש השנה חל בימים שני ושלשי, מחלקים את פרשת נצבים וילך וקוראים את נצבים לבד, ואת וילך לבד, כדי שבשבת שבין יום הכפורים לחג הסוכות נקרא את פרשת האזינו, ובשמחת תורה נסים את התורה בקריאת פרשת וזאת הברכה.

אפילו יש לזה "סימן" שמובא בשלחן ערוך בהלכות ראש חדש ומבאר במשנה ברורה: "בג מלך פת וילך" - אם ה"מלך" - דהינו ראש השנה בימים בג - ב' או ג', "פת" [מלשון פרו, פרוד] - דהינו מחלקים את פרשות: נצבים וילך.

השנה הזו העומדת לקראת סיומה היא מהשנים בהם קוראים את שני הפרשות יחד, ובשבת השנייה של שנת תשפ"ז [בראשונה? חול יום א' של ראש השנה] נקרא פרשת האזינו, ואת פרשת וזאת הברכה יקראו בשמחת תורה.

עד עתה דברנו על קביעות קריאת הפרשה ובשורות הבאות נרחיב בתוכנה.

הפרשה מתחילה בתאור היום האחרון לחיי חיותו של משה הרועה הנאמן, אשר הולך לצאן מרעיתו להפרד מהם, אין הוא מכנס את כולם לבוא אליו, אלא הוא עובר משבט לשבט ונפרד מכלם ומדבר על לבם לבל יחששו מהעתיד, ומעודדם באומרו להם שמעתה ואילך השם הוא